

Kastelenbezoek in de provincie Alicante

Hugo Renaerts

Kastelenbezoek in de provincie Alicante

Hugo Renaerts

Castillos zijn niet altijd kastelen

Zoals de rest van Spanje heeft de provincie Alicante lange tijd in oorlog geleefd. Eerst waren het de moslims die het land kwamen bezetten en dit had een eeuwenlange strijd tot gevolg. De Arabieren landden in 711 en de laatste islamieten van het koninkrijk Granada werden pas in 1492 verslagen.

Daarna kwamen de interne oorlogen, de oorlog voor de troonopvolging en de oorlog tegen de Fransen. De kastelen hebben dus lange tijd een militaire rol vervuld.

Als we het woord ‘kasteel’ gebruiken, de juiste vertaling voor het Spaanse woord ‘castillo’, mogen we niet direct denken aan een luxueus gebouw zoals de Franse kastelen. Een kasteel had hier een uitsluitend militair doel en was daar ook naar gericht.

We kennen reeds versterkte dorpen en steden uit de Bronstijd en het waren de oorspronkelijke bewoners uit de streek, de Iberiërs, die in feite de basis legden voor een eerste echt fort, een vestingmuur rond hun dorp, versterkt met torens. De Romeinen droegen letterlijk hun steentje bij om die forten te ontwikkelen tot echte verdedigingswerken en vele van de kastelen die later gebouwd werden, hoofdzakelijk door de Arabische invallers, kwamen op de fundamenten van wat de Romeinen hadden neergezet. Van die Romeinse versterkingen vinden we weinig grootse bouwwerken terug.

De moslims leefden in kleine gemeenschappen en hun ‘kasteel’ was uitsluitend bestemd als bescherming en verdediging van die kleine gemeenschappen. Hier trok men zich terug bij een eventuele aanval, want ook de moren voerden onderling veel strijd.

Sommige belangrijke plaatsen werden wel beschermd door een groter kasteel en meestal werd dit ook gebouwd om de toegangswegen te bewaken en de doorgang te verhinderen.

Later hebben de Spaanse legers vele van die kastelen verbouwd en uitgebreid, aangepast aan de nieuwe methoden van oorlogvoering en wapens.

Maar de kleine kastelen in de bergstreken van het binnenland verloren hun doel en de meeste werden door de nieuwe bewoners afgebroken om de stenen te gebruiken voor de bouw van hun huizen of de aanleg van landbouwterrassen.

Nu is de naam ‘castillo’ in Spanje heel betrekkelijk. Een ruïne waarvan nauwelijks een muur overeind blijft of een toren wordt al snel met de naam castillo bedacht.

In de bergstreken staan op de kaarten dan ook vele castillos vermeld, waarvan nauwelijks nog een spoor te ontdekken is. Andere werden echter beter beschermd en vaak gerestaureerd, vooral sinds het einde van vorige eeuw, toen bleek dat de toeristen die naar Spanje kwamen niet alleen kwamen voor zon en strand, maar ook voor de monumenten en de natuur.

Een aantal van deze kastelen zijn te bezoeken mits entree te betalen, andere, meer in ruïne, zijn gratis te bezichtigen.

Een dertigtal kastelen in de provincie Alicante kan men op die manier gaan bekijken en in sommige organiseert men ook rondleidingen en zelfs bezoek in theatervorm. Andere betreedt men op eigen risico en enkele zijn zelfs vrij moeilijk bereikbaar, zoals het kasteel van Benisili.

De kleine ruïnes hebben we hier niet opgenomen, alleen de kastelen of overblijfselen die de moeite van het bekijken waard zijn.

Sommige kastelen, vooral deze die zich in of dicht bij de stad bevinden, zijn gemakkelijk te bereiken, zoals de kastelen van Biar en Castalla. Om andere te bereiken moet men soms een bergpad volgen, zoals voor de kastelen van Benisili of Pego.

De kasteelruïne van Pego

We hebben in dit boek de kastelen beschreven in alfabetische volgorde van de dorpen of steden op wiens grondgebied ze zich bevinden. Op bovenstaand kaartje vindt u ongeveer de ligging in de provincie.

Bij de beschrijving van ieder kasteel staat een gedetailleerder kaart over de juiste ligging en hoe de stad of het dorp te bereiken.

Daarnaast geven we een klein overzicht van wat die stad of dorp nog meer te bieden heeft aan bezienswaardigheden, zodat niet alleen het kasteel de moeite loont om de reis te maken.

1. ALICANTE	
Kasteel van Santa Bárbara	12
Kasteel van San Fernando	17
2. ASPE, het kasteel van de rivier	18
3. BANYERES DE MARIOLA	21
4. BIAR	24
5. BUSOT	27
6. CASTALLA	29
7. COCENTAINA	
Kasteel-paleis	33
Kasteel	35
Kasteel van Penelles	37
8. CONFRIDES, kasteel van Aljofra	39
9. COX	41
10. DENIA	43
11. ELCHE, paleis van Altamira	47
12. ELDA	50
13. FORNA	54
14. GUADALEST	57
15. JIJONA, kasteel van de Dikke Toren	60
16. LORCHA, kasteel van Perputxent	63
17. MORAIRA	66
18. MURLA, kasteel van de Pop	68
19. NOVELDA, kasteel van La Mola	70
20. PEGO, kasteel van La Ambra	74
21. PETRER	77
22. PLANES	81
23. RELLEU	83
24. SANTA POLA	86
25. SAX	90
26. VALL DE GALLINERA	93
Kasteel van Benirrama	93
Kasteel van Benisili	94
27. VILLENA, La Atalaya	97

Over moslims, islamieten, muzelmannen, saracenen, moren en moriscos...

De Spaanse geschiedenisboeken hebben het meestal over de inval van de islamieten en beschrijvingen van gebouwen gaan ook in de meeste gevallen gepaard met als zijnde toegeschreven aan de islamieten. Heel weinig gebruikt men in Spanje de term 'moslim'. Maar beide termen betekenen hetzelfde: geloofsaanhanger van de islamitische godsdienst.

Minder gebruikelijk is het woord muzelmannen. Dit is oorspronkelijk het Duitse woord voor moslim en zo kennen we in het Nederlands ook deze ouderwetse term en wordt in het Frans nog steeds de term 'musulmane' gebruikt. In het Spaans is de term zo goed als verloren gegaan, al vinden we hem hier en daar nog wel terug in boeken en op Internet.

De islamieten die in 711 Spanje binnen vielen en bijna heel het land onder hun gezag plaatsten, worden in vele werken beschouwd als Arabieren. Dit is maar gedeeltelijke juist. De militaire leiders waren Arabieren, de latere gezaghebbers, de emirs en kaliefen, waren Arabieren, maar de grote meerderheid van de soldaten en van de islamieten die zich in de verlaten streken als landbouwers vestigden, waren mensen uit Noord-Afrika, berberstammen onder Arabisch gezag.

Af en toe komen we ook de benaming 'Saracenen' tegen. Deze term is ook in onbruik geraakt. Saracenen en de term Sarakenoi werd door klassieke schrijvers in de eerste eeuw gebruikt voor een Noord-Arabisch volk dat zich lange tijd verzette tegen de Oost-Romeinse keizers en zich in de achtste eeuw bekeerde tot de islam.

In de loop van de middeleeuwen werd de term uitgebreid naar alle moslims en later alle tegenstanders van de christenen, of ze nu Arabisch, Perzisch of Turks waren. De Saracenen waren in de Middeleeuwen berucht in Europa als piraten en plundersaars. Vooral de oostkust van Spanje, waaronder de provincie Alicante, werd door die piraten geteisterd.

Vele stadswallen rond steden langs de Middellandse Zee werden gebouwd om de inwoners van die steden tegen hun aanvallen te beschermen. De term heeft daardoor een negatieve bijklank. De Saracenen speelden een belangrijke rol bij de kruistochten.

Maar in Spanje spreekt men vaak over de moren. We kennen toch allemaal de feesten van Moros y cristianos.

De herkomst van de naam 'moor' is omstreden. Sommigen verklaren dat als het Semitisch woord 'Mahur' dat wester of westers betekent bij de semieten, terwijl anderen het herleiden naar een Grieks woord dat ook zwart betekent.

Weer anderen verklaren het als een lokaal woord dat verblijfplaats betekent. Volgens G. Camps werd deze naam aan de berbers gegeven die niet onder de controle van de Romeinen vielen. Deze berbers stonden bekend als de Mauri en zij leefden in het oude koninkrijk Mauretanië, niet te verwarren met het moderne Mauritanië, dat westelijker gelegen is in Afrika.

De Byzantijnse historicus Procopius omschreef de moren in de zesde eeuw als zwarthuidigen, die Numidië en Carthago bevolkten.

De katholieke aartsbisschop Isidorus van Sevilla (560-636) schreef dat Maurus zwart betekende. In de negende eeuw schreef de islamitische schrijver Al-Djahiz dat de Zengs, Ethiopiërs, Fezzanen, Kopten, Nubiërs, Moren etc. tot de zwarte rassen behoorden.

Voor de vroegere christenen in Europa was de afkomst onomstreden, de moren werden in talrijke beschrijvingen en verhalen omschreven als een donkergetint Afrikaans volk.

Bij de feesten van Moros y Cristianos zien we dan ook vele groepen als negers gekleed.

En was de zwarte Otello ook geen moor? In het huidige Spanje is de term 'moor' ook negatief gebruikt om Noord-Afrikanen aan te duiden, meer bedoeld als een soort scheldwoord, dat door de 'moren' niet in dank wordt aanvaard.

En dan zijn er nog de moriscos, waar we geen goede Nederlandse vertaling voor hebben. Nadat de christelijke Spaanse legers terug heel Spanje hadden heroverd op de moslims, islamieten, moren... mochten deze (tijdelijk) in het land blijven en hun goederen en gronden behouden op voorwaarde dat ze zich tot het christendom bekeerden.

Om te kunnen blijven deed de grote meerderheid dit in schijn. Ze lieten zich dopen en bekeerden zich, maar in werkelijkheid bleven ze in het geheim hun godsdienst, de Islam, trouw.

Het was wel algemeen geweten, maar niemand bekommerde zich daarover, want die moriscos waren goede en harde landarbeiders die de gronden van hun christelijke heren bewerkten en dus nuttig waren.

Op het einde van de zestiende eeuw begon de paus echter bezwaren te maken tegen de aanwezigheid van deze moriscos in Spanje en droeg de koning op om ze uit het land te zetten. Dit stuitte op grote tegenstand van de landheren die hun goedkope werkkrachten dreigden te verliezen, maar ten slotte, in 1609, gaf de koning toe en via een decreet wees hij alle moriscos het land uit.

Als we nu over de kastelen schrijven, zullen we lezen dat de grote meerderheid van die kastelen, meer dan 90%, kastelen zijn waarvan de bouw werd begonnen door de islamieten. Later werden de belangrijkste kastelen door de Spanjaarden uitgebreid, versterkt of hervormd, aangepast aan de nieuwe methoden van oorlogvoering of om gebruikt te worden als verblijfplaats van de kasteelheer.

Niet alleen de kastelen, ook meer dan 80% van de dorpen die we nu kennen in de provincie Alicante werd gesticht door de islamieten en er zijn nog veel meer dorpen verdwenen nadat ze het land werden uitgezet. Alle dorpen wiens naam begint met Beni of Al zijn van islamitische oorsprong en dus ook hun kastelen.